

БИОЕТИКА И ПРОФЕСИОНАЛНО ЗДРАВЕ В СЪВРЕМЕННИЯ СВЯТ НА ТРУДА
Каролина Любомирова, Росица Маркова, Лидия Христова

**BIOETHICS AND PROFESSIONAL HEALTH IN THE CONTEMPORARY WORK
WORLD**

Karolina Lyubomirova, Rossitza Markova, Lidia Hristova

***Резюме:** Дейностите на специалистите по трудова медицина включват защита на живота и здравето на работника, зачитане на човешкото достойнство и насърчаване на най-висшите етични принципи в политиките за трудова медицина и превантивни програми. Част от тези задължения са честност в професионалното поведение, безпристрастност и защита на поверителността на здравните данни и на личния живот на работниците. Специалистите по трудова медицина са експерти, които трябва да се ползват с пълна професионална независимост при изпълнение на своите функции. Те трябва да придобиват и поддържат компетентността, необходима за изпълнение на техните задължения и условия, които им позволяват да изпълняват задачите си в съответствие с добрата практика и професионалната етика.*

***Ключови думи:** Трудова медицина, служители, биоетика, нов свят на труда, здраве и безопасност*

***Summary:** The duties of occupational health professionals include protecting the life and health of the worker, respecting human dignity, and promoting the highest ethical principles in occupational health policies and programs. Integrity in professional conduct, impartiality, and protection of the confidentiality of workers' health information and privacy are part of these duties. Occupational health professionals are experts who must enjoy complete professional independence in the performance of their functions. They must acquire and maintain the competence necessary to carry out their duties and the conditions which enable them to perform their tasks in accordance with good practice and professional ethics.*

***Key words:** Occupational medicine, employees, bioethics, new world of labor, health and safety*

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ОТДЕЛЕНИЕТО ПО ОРТОПЕДИЯ И ТРАВМАТОЛОГИЯ ПРИ УМБАЛ „ПЪЛМЕД“

Кристиян Гоновски, Емил Спасов, Цветелина Петрова-Готова

PROBLEMS AND CHALLENGES BEFORE THE WARD OF ORTHOPEDICS AND TRAUMATOLOGY AT UNIVERSITY HOSPITAL „PULMED“

Kristiyan Gonovski, Emil Spasov, Tsvetelina Petrova-Gotova

Резюме: *Управлението на съвременната болница е сериозно предизвикателство, свързано с измененията в протичането на болестите, мащабното развитие на науката и технологиите, стареене на населението, миграцията, задълбочаващите се бюджетни ограничения и т.н.*

В статията е направен анализ на основните показатели за дейността на отделението по ортопедия и травматология към УМБАЛ „Пълмед“. Изведени са основните проблеми и са дадени предложения за оптимизиране на дейността.

В резултат на анализа се обобщава, че конкуренцията между обществени и частни изпълнители на здравни услуги е важен стимулатор за ефективността в задоволяване на здравните потребности на населението.

Ключови думи: *болница, качествени и количествени показатели, ефективност, конкурентоспособност.*

Summary: *Management of the modern hospital is a seriously challenge, related to the changes in the course of diseases, the large-scale development of the science and technology, the aging of the population, migration, deepening budget constraints, etc.*

The article analyzes the main indicators of the activity of the Ward of orthopedics and traumatology at University multi-profile hospital for active treatment „Pulmed“. The main problems are pointed out and suggestions for optimizing the activity are given.

As a result of the analysis, it is summarized that the competition between public and private providers of health services is an important stimulator for the efficiency in meeting the health needs of the population.

Key words: *hospital, qualitative and quantitative indicators, effectiveness, competitiveness.*

ОТНОШЕНИЕТО КЪМ ВАКСИНИТЕ СРЕЩУ COVID-19 КАТО ФАКТОР НА ИНДИВИДУАЛНОТО РЕШЕНИЕ ЗА ВАКСИНАЦИЯ СРЕЩУ ЗАБОЛЯВАНЕТО В БЪЛГАРИЯ

Иванина Томова-Ангелова, Анжелика Велкова

ATTITUDE TOWARDS COVID-19 VACCINES AS A FACTOR FOR THE INDIVIDUAL DECISION FOR VACCINATION IN BULGARIA

Ivanina Tomova – Angelova, Angelika Velkova

Резюме: През 2019 г. ваксинационната колебливост е обявена от СЗО за една от десетте най-големи заплахи за общественото здраве. В последните десетилетия се наблюдава разклащане на доверието към ваксините до толкова, че се предизвиква сериозен политически и научен интерес. Едно от неизменно цитираните притеснения във връзка с ваксинацията е субективното възприятие „полза-риск“. Проучването ни в България сред 1734 респонденти в последния пик на пандемията от COVID-19 (15.11.2021 г. – 15.01.2022 г.) показва изключително поляризирана оценка както на ползите, така и на рисковете от ваксините. При скала от 1 до 10, средната оценката на ваксинираните респонденти за вредите от ваксината е 3,61, което говори, че те не са напълно уверени в безопасността им, а тази на неваксинираните – 6,91, че не са сигурни за вредите им, а по-скоро са колебливи. Тази колебливост се потвърждава и от допусканията им за бъдеща ваксинация, а именно 76% от тях не са твърди антиваксъри, а несигурни хора, подходящи за интервенции.

Ключови думи: ваксина, COVID-19, решение за ваксинация, България

Summary: In 2019 vaccine hesitancy has been declared by the WHO as one of the ten greatest threats to public health. In last decades, there has been a decline in vaccine confidence to the extent that it has generated serious political and scientific interest. One of the consistently cited concerns about vaccination is the “benefit-risk” factor as a subjective perception. Our survey of 1,734 respondents in Bulgaria at the latest peak of the COVID-19 pandemic (15/11/2021 – 15/01/2022) gets a highly polarized assessment of both the benefits and the risks of the COVID-19 vaccines. On a scale of 1 to 10, the average score of vaccinated respondents on vaccine harm was 3.61, indicating that they were not completely confident about their safety, and that of the unvaccinated was 6.91, indicating that they are rather hesitant than sure of their harm. This hesitancy is also confirmed by respondents’ assumptions about future vaccination, as 76% of them are not really anti-vaxxers, just hesitant people apt to interventions.

Key words: vaccine, COVID-19, vaccination decision making, Bulgaria

АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА ПОЕТАТА ОТ НЗОК ДЕЙНОСТ В ПОМОЩ НА ХОРАТА С УВРЕЖДАНЯ

Мирослава Джугларска

THE CURENT STATE OF THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL HEALTH INSURANCE FUND IN HELPING PEOPLE WITH DISABILITIS

Miroslava Djuglarska

Резюме: Помощните средства играят ключова роля за интеграцията на хората с увреждания. Тяхното предоставяне и финансиране бе изцяло възложено на НЗОК от 01. 07. 2022 г.

Целта на проучването е да се анализира състоянието на поетата от НЗОК нова дейност, за периода 01.07.2022 - 31.12.2023 г. Отчита се технологичен напредък при процесите по заявяване и одобряване на помощни средства, както и по отчитане, контрол и заплащане на тяхното отпускане и ремонтни дейности. Ползите са удобство и спестяване на време. Текущата осведоменост е в пряка връзка с плавното нарастване на дела на одобрените заявления. Отчита се и ръст в осигуреното за 2023 г. финансиране.

Ключови думи: помощни средства, хора с увреждания, НЗОК, предоставяне, финансиране

Summary: Assistive devices play a key role in the integration of people with disabilities. Their provision and financing were fully entrusted to the National Health Insurance Fund (NHIF) since Juli 1, 2022.

The purpose of the study is to analyze the state of the new activity undertaken by the NHIF, for the period 01.07.2022-31.12.2023. Technological progress is noted in the processes of applying for and approving of assistive devices, as well as in reporting, control and payment for their provision and repair activities. The benefits are convenience and time savings. Current awareness is directly related to the smooth increase in the proportion of approved applications. There is also an increase in the funding provided for 2023.

Key words: assistive devices, people with disabilities, National Health Insurance Fund, provision, financing

АНТИМИКРОБНА РЕЗИСТЕНТНОСТ - ЗАПЛАХА ЗА БЪДЕЩИТЕ ПОКОЛЕНИЯ

Радка Горанова-Спасова, Наталия Щерева-Николова

ANTIMICROBIAL RESISTANCE - A THREAT FOR FUTURE GENERATIONS

Radka Goranova-Spasova, Natalia Shtereva-Nikolova

Резюме: Антимикробната резистентност е призната за един от десетте световни обществено здравни проблеми, изискващи спешно внимание от страна на обществеността. В статията са анализирани мерките за ограничаване на антимикробната резистентност през фокуса на биоетичния принцип „Защита на бъдещите поколения“ на „Всеобщата декларация по биоетика и права на човека“.

Ключови думи: антимикробна резистентност, сътрудничество, етична оценка

Summary: Antimicrobial resistance has been recognized as one of the ten global public health problems requiring urgent public attention. The article analyzes measures to prevent antimicrobial resistance through the focus of the bioethical principle "Protection of Future Generations" of the "Universal Declaration of Bioethics and Human Rights".

Key words: antimicrobial resistance, cooperation, ethical evaluation

Е-ЗДРАВЕ – ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ЗДРАВНИТЕ УСЛУГИ В ЕС. УТВЪРДЕНИ СТАНДАРТИ И МЕХАНИЗМИ ЗА СТРУКТУРИРАНЕ И ПРЕНОС НА МЕДИЦИНСКИ ДАННИ

Христо Константинов, Петър Божинов

E-HEALTH – DIGITALIZATION OF HEALTH SERVICES IN THE EU. APPROVED STANDARDS AND MECHANISMS FOR STRUCTURING AND TRANSFER OF MEDICAL DATA

Hristo Konstantinov, Petur Bozhinov

Резюме: *Динамичното развитие, ниската цена и широкото навлизане на дигиталните технологии във всички сфери на живота в последните десетилетия, създават широка предпоставка за интегрирането им за нуждите на здравеопазването. Тази статия разглежда утвърдените механизми за пренос на данни в дигиталното здравеопазване. Поради чувствителният им характер, от съществено значение е гарантирането на тяхната конфиденциалност и интегритет. Чрез кратък анализ на тези технологии, статията има за цел да изясни значението някои често използвани технически термини в контекста на електронното здравеопазване, да предостави обобщено основните механизми по които функционира то и да елиминира опасенията относно потенциални нарушения на поверителността на данните.*

Ключови думи: *еЗдраве, КЕП, Електронно подписване, Електронна Идентификация, PKCS11, SSL/TLS, XML, JSON, XML-Dsig, XadES, X509, Public Key Infrastructure*

Summary: *Dynamic development, low cost, and widespread adoption of digital technologies in all spheres of life in recent decades have created a solid foundation for their integration into healthcare sector. This article examines the established mechanisms for data transfer in digital healthcare. Due to their sensitive nature, ensuring their confidentiality and integrity is of uttermost importance. Through a brief analysis of these technologies, the article aims to clarify the significance of some commonly used technical terms in the context of eHealth, to provide a summary of the main mechanisms by which it operates, and to alleviate concerns regarding potential data privacy violations.*

Key words: *eHealth, PKCS11, SSL/TLS, XML, JSON, XML-Dsig, XadES, X509, Public Key Infrastructure*

ТЕХНОЛОГИИ ЗА ДИГИТАЛНИ ЗДРАВНИ ИНОВАЦИИ

Стефан Великов, Данчо Пенчев, Николай Мерджанов

TECHNOLOGIES FOR DIGITAL HEALTH INNOVATIONS

Stefan Velikov, Dancho Penchev, Nikolay Merdzhanov

Резюме: *Интегрирането на дигитални решения от здравните организации, оказва благоприятно въздействие в три критични направления: невъзможност за предоставяне на оптимални грижи; невъзможност за координиране на грижите; свръх медикализация. Пилотни проекти в областта на хибридно дигитално-физическо предоставяне на здравни услуги показват, че този подход може да намали разходите с 35% и смъртността с 20%. Едновременно с това се повишава превенцията, намалява свръх медикализацията и намалява приема в болница, усложненията и смъртността. Икономическата оценка е критична при внедряването на всяка технология, затова и компаниите за цифрови здравни технологии търсят най-добрия начин, по който да оценят и докажат общата стойност на своите продукти, като част от всяка стратегия.*

Ключови думи: *цифрови здравни технологии, eHealth, mHealth, телемедицина,*

Summary: *The integration of digital solutions by healthcare organizations, has a beneficial impact in three directions: inability to deliver optimal care; inability to coordinate care; overtreatment. The pilot projects in the area of digital-physical healthcare delivery show that this approach can reduce costs by 35% and mortality by 20%. At the same time, it increases prevention, reduces overtreatment and reduces hospital admissions, complications and mortality. Economic evaluation is critical in the implementation of any technology, by this reason the digital health technology companies are looking for the best ways to evaluate and prove the overall value of their products as part of any strategy.*

Key words: *digital health technology, eHealth, mHealth, telemedicine*

КАХЕКСИЯ, МАЛНУТРИЦИЯ И САРКОПЕНИЯ ПРИ ХОРАТА С ОНКОЛОГИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Вера Мегданова-Чипева, Петранка Троянова, Иван Донеv

SANEXIA, MALNUTRITION AND SARCOPENIA IN CANCER PATIENTS

Vera Megdanova-Chipeva, Petranka Troyanova, Ivan Donev

Резюме: Малнутрицията, кахексията и саркопенията са термини отразяващи различни състояния с общи характеристики, което ги прави трудно клинично разграничими. Тяхната физиопатология, етиология и прогноза се различават значително, както и диагностичните и терапевтичните подходи. При пациентите със злокачествени заболявания могат да се наблюдават и трите състояния и те да повлияят както прогнозата, така възможността за специфично лечение и качеството им на живот. Оеднаквяването на международните терминологии, дефиниции и диагностични критерии за саркопения, малнутриция (недохранване) и кахексия, както и ранното прилагане на терапевтичните подходи като част от стандарта за грижата на онкологичните пациенти в клиничната практика, изисква съвместни навременни усилия и адекватни познания.

Ключови думи: саркопения, кахексия, малнутриция

Summary: Malnutrition, cachexia and sarcopenia are terms reflecting different conditions with common characteristics, making them difficult to distinguish clinically. Their physiopathology, etiology, and prognosis vary widely, as do diagnostic and therapeutic approaches. In patients with malignant diseases all three conditions can be observed and they can affect both the prognosis, treatment and patient's quality of life. The harmonization of international terminologies, definitions and diagnostic criteria for sarcopenia, malnutrition and cachexia, as well as the early implementation of therapeutic approaches as part of the standard of care for oncological patients in clinical practice, requires joint timely efforts and adequate knowledge.

Key words: sarcopenia, cachexia, malnutrition

ИКТЕРЪТ И ДРУГИ ЖЛЪЧНИ БОЛЕСТИ В АНТИЧНАТА МЕДИЦИНА **Деймън Сабушев**

JAUNDICE AND OTHER BILIARY DISEASES IN MEDICINE OF ANTIQUITY **Damon Sabushev**

***Резюме:** Иктерът, известен за съвременния човек като жълтеница, е един от най-старите патологични белези, познати на лекарите, от дълбока древност до сега. Античните учени са опитвали, както ще видим, с голяма точност, да обяснят процесите в тялото, отговорни за настъпването на тази характерна клинична картина, която днес всеки студент по медицина познава. В статията ще бъдат представени сведения от религиозни текстове, както и гледни точки на някои от най-знаменитите медици на античността и ранното средновековие, с цел да се покаже как техният труд е дал път за развитие на съвременните разбирания за патогенезата на иктера и всички заболявания, на които той би могъл да бъде белег.*

***Ключови думи:** Иктер, жълтеница, античност, медицина*

***Summary:** Icterus, referred to from modern people as jaundice, is one of the oldest pathologic conditions, known to physicians from antiquity until present day. Scientists of antiquity have tried to, and to a great extent, succeeded, to give detailed description of the pathophysiology of icterus. The aim of paper is to provide information from ancient texts, so as to give a clear introspection into the series of events that lead to the current understanding of jaundice, and all diseases that are characterized by this symptom, known to each and every aspiring and practicing physician.*

***Key words:** Icterus, jaundice, antiquity, medicine*

ХЕРМЕС: МЕЖДУ НЕБЕТО И ЗЕМЯТА

Никол Големанова

HERMES: BETWEEN THE SKY AND THE EARTH

Nikol Golemanova

***Резюме:** Представя се митът за бог Хермес като покровител на многообразие от изкуства и дейности, но най-вече като основния митологичен образ, свързан с медицината и психоанализата. Разглеждат се неговото място в олимпийското родословно дърво, символиката на неговите атрибути, и най-вече тази на кадуцей - символ на живота и смъртта и олицетворение на лечението, отразяващ изкуството на медицината и психоанализата като водач към вътрешното Аз към дълбините на човешката душа.*

***Ключови думи:** Хермес, число 4, кадуцей, медицина*

***Summary:** In this article is presented the myth of the god Hermes as a patron of a variety of arts and activities, but above all as the main mythological image associated with medicine and psychoanalysis. His place in the Olympian family tree is explained, as well as the symbolism of his attributes, and especially the role of his caduceus - a symbol of life and death and an embodiment of healing, reflecting the art of medicine and psychoanalysis as a guide to the inner self to the depths of the human soul.*

***Key words:** Hermes, number 4, caduceus, medicine*